

**ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ОСНОВ БОРОТЬБИ З
ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ**

Федосова Олена Валеріївна,

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
заступник завідувача науково-дослідної лабораторії
з проблем наукового забезпечення правоохоронної
діяльності та якості підготовки кадрів
Харківського національного університету внутрішніх справ
м. Вінниця, Україна

Анотація: публікація актуалізує правові аспекти боротьби з організованою злочинністю. Висвітлено проблеми, що потребують вирішення на законодавчому рівні. Запропоновано шляхи удосконалення законодавства щодо правової визначеності системи органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, а також законодавчого закріплення їх повноважень.

Ключові слова: організована злочинність, боротьба, законодавство України, уповноважені органи, повноваження.

За останні роки в Україні розроблено низку нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення національної безпеки у різних суспільних сферах, зокрема й у сфері боротьби з організованою злочинністю. Тим не менш, попри очевидну ефективність держави у забезпеченні правових засад у сфері боротьби зі злочинністю, окремі аспекти потребують удосконалення з урахуванням сучасних тенденцій, викликів та загроз.

Саме з цією метою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126-р було схвалено Стратегію боротьби з організованою злочинністю (далі - Стратегія) [1], що визначила напрями розвитку системи боротьби з організованою злочинністю та механізми

реалізації державної політики у відповідній сфері в сучасних умовах.

Відповідно до зазначеної Стратегії формування державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю передбачає впровадження в практику трьохетапної моделі формування державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, що базується на прикладі політики ЄС щодо боротьби з тяжкими злочинами та організованою злочинністю.

Реалізація планується в три етапи. Перший етап - оцінка загроз тяжких злочинів та організованої злочинності (SOCTA Україна). Другий етап - визначення обмеженої кількості стратегічних цілей згідно з висновками проведеної оцінки загроз тяжких злочинів та організованої злочинності (SOCTA Україна) і розроблення комплексних планів заходів. Третій етап - виконання комплексних планів заходів. Ця Стратегія буде реалізовуватися протягом п'яти років з моменту її схвалення за рахунок коштів державного бюджету, передбачених на утримання державних органів, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, а також інших джерел, не заборонених законодавством.

Одним із основних напрямів реалізації Стратегії визначено удосконалення нормативно-правового забезпечення боротьби з організованою злочинністю. Так, відповідно до Стратегії реалізація цього напрямку повинна здійснюватися шляхом внесення змін до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» з урахуванням практики його застосування та необхідності подальшого вдосконалення, зокрема щодо оптимізації системи спеціально утворених державних органів для боротьби з організованою злочинністю, порядку взаємодії та координації державних органів, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, інформаційно-аналітичного забезпечення, форм і методів боротьби з організованими злочинними угрупованнями.

З урахуванням викладеного зазначимо, що Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» № 3341-ХІІ від 30.06.1993 р. поряд із кримінальним, кримінальним

процесуальним, оперативно-розшуковим, антикорупційним та іншим законодавством, є складовою частиною системи нормативно-правового забезпечення діяльності з протидії організованій злочинності [2]. Однак слід зазначити, що цей Закон, неодноразово змінюваний та доповнюваний (останні зміни та доповнення внесені Законом № 1150-IX від 28.01.2021), не може бути визнаний таким, що відповідає сучасним політичним, економічним та правоохоронним потребам у сфері боротьби з організованою злочинною діяльністю.

Серед основних напрямів удосконалення (оновлення) Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» доцільно виокремити такі: встановлення дієвої системи органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, а також законодавче визначення повноважень державних органів по боротьбі з організованою злочинністю.

Одним із основних напрямів реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126-р визначено, що формування ефективної системи інституційного забезпечення боротьби з організованою злочинністю здійснюється з урахуванням утворення нових правоохоронних інституцій, функції яких щодо боротьби з організованою злочинністю необхідно розмежувати та конкретизувати [1]. Цей розподіл представлено наступним чином:

- державні органи, основною функцією яких є боротьба з організованою злочинністю (спеціально визначений підрозділ у структурі Національної поліції та оперативні підрозділи СБУ);

- державні органи, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій (органи/підрозділи Національної поліції та СБУ, крім зазначених у попередньому абзаці, органи прокуратури, органи державного фінансового контролю, контролюючі органи (органи доходів і зборів), Державна прикордонна служба, Національна гвардія, органи та установи виконання

покарань і слідчі ізолятори, Національне антикорупційне бюро, Державне бюро розслідувань, АРМА, розвідувальні органи, органи, що забезпечують формування та реалізацію державної політики з питань інформаційного суверенітету України тощо;

- державні органи, що сприяють боротьбі з організованою злочинністю (ДМС, Національний банк, Антимонопольний комітет, Фонд державного майна, інші державні органи, що здійснюють контроль за додержанням законодавства).

З наведеного вбачається, що концептуальним положенням Стратегії є створення в системі органів Національної поліції України як спеціально визначеного підрозділу, основною функцією якого є боротьба з організованою злочинністю, так і підрозділів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій.

Реалізація цього напряму Стратегії потребує внесення змін до статті 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», в якій визначено систему органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю лише в двох функціональних напрямках.

Так, відповідно до ч. 1 статті 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» систему державних органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, становлять:

а) *спеціально створені* для боротьби з організованою злочинністю державні органи;

б) державні органи, які *беруть участь* у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій.

Необхідно звернути увагу на те, що у п. «а» ч. 1 ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» і далі по тексту (ч. 6 ст. 16; пп. «б», «в» ч. 1 ст. 18; п. «в» ч. 2 ст. 18; п. «г» ч. 4 ст. 18; чч. 2, 3, 4 ст. 22; ч. 2, 4 ст. 26) мова йде про «спеціально створені органи», однак згідно ч. 2 цієї ж статті до таких «спеціально створених органів»

віднесено лише Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України [2]. Однак в цій же частині статті зазначено, що у разі необхідності Верховною Радою України на постійній або тимчасовій основі можуть бути створені й інші спеціальні органи для боротьби з організованою злочинністю.

Така необхідність відображена в п. 1 Плану заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 850-р [3], а саме: «розроблення та внесення на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про внесення змін до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» щодо: конкретизації функцій боротьби з організованою злочинністю спеціально визначеного підрозділу у структурі Національної поліції та оперативних підрозділів СБУ, розмежування їх функцій та функцій інших визначених Стратегією боротьби з організованою злочинністю органів підсистеми боротьби з організованою злочинністю».

Отже, з метою приведення норм Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» до вимог Стратегії боротьби з організованою злочинністю, необхідно в статті 5 зазначеного Закону передбачити іншу систему органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю і яка б передбачала розподіл цих державних органів за трьома напрямками:

- *основною функцією яких є боротьба з організованою злочинністю;*
- *органи, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій;*
- *органи, що сприяють боротьбі з організованою злочинністю.*

Спроби реалізації цих правових положень Стратегії знайшли своє відображення в проекті Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (реєстр. № 7043 від 14.02.2022), яким були запропоновані зміни щодо

формування системи державних органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю і передбачають створення дієвої системи державних інституцій, діяльність яких направлена на боротьбу з організованою злочинністю. На цей законопроект 02.12.2022 року на сайті Верховної Ради України було опубліковано Висновок Головного науково-експертного управління з відповідними зауваженнями, а отже роботу у цьому напрямі потрібно продовжити і надалі з урахуванням необхідності узгодження правових положень.

Крім цього, маємо звернути увагу, що розділ III Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» має назву «Повноваження спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю» та містить лише одну статтю 12, що була виключена на підставі прийняття Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» № 1150-IX від 28.01.2021 [4]. З урахуванням цих змін, основний Закон, що визначає головні напрями загальнодержавної політики та організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю зараз не містить визначеного переліку повноважень спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю. У той же час частиною 2 статті 4 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» зазначено, що «підзаконні акти, що регулюють відносини в сфері боротьби з організованою злочинністю, не можуть встановлювати повноваження державних органів чи обов'язки фізичних та юридичних осіб, які не впливають з законів України» [2].

Враховуючи зазначену вимогу закону та концептуальні положення Стратегії боротьби з організованою злочинністю щодо створення в системі органів Національної поліції України як спеціально визначеного підрозділу, основною функцією якого є боротьба з організованою злочинністю, так і підрозділів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій постала нагальна потреба у визначенні повноважень державних органів по боротьбі з

організованою злочинністю на законодавчому рівні.

На цей час, відповідно до наказу Національної поліції України від 23.10.2019 № 1077 «Про затвердження Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України» міжрегіональним територіальним органом у складі кримінальної поліції Національної поліції України, який бере участь у реалізації державної політики з питань боротьби з організованою злочинністю та згідно із законодавством України здійснює оперативно-розшукову діяльність визначено Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України (далі - ДСР) [5].

Завданням ДСР визначено реалізацію повноважень Національної поліції України в частині боротьби з організованою злочинністю, злочинністю в органах державної влади та місцевого самоврядування, протидії корупції, захисту прав і свобод людини і громадянина та об'єктів права власності від протиправних посягань, а саме:

1) виявлення, припинення і попередження незаконної діяльності суспільно небезпечних організованих груп і злочинних організацій, у тому числі в органах державної влади та місцевого самоврядування, які впливають на криміногенну ситуацію в державі та в окремих її регіонах;

2) здійснення заходів, спрямованих на координацію діяльності органів (підрозділів) поліції у сфері боротьби з тероризмом відповідно до компетенції, визначеної законодавством України;

3) протидія корупції серед посадових осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», вжиття заходів з метою виявлення корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, та їх припинення відповідно до законодавства України;

4) здійснення оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на здобуття інформації про криміногенні процеси в злочинному середовищі, пов'язані з протиправною діяльністю окремих осіб та злочинних угруповань, схеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;

5) організація та здійснення відповідно до законодавства України заходів

захисту працівників ДСР, інших органів та підрозділів Національної поліції України, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб.

В Положенні про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України, затвердженого наказом Національної поліції України № 1077 від 23.10.2019 зазначено, що «ДСР має права, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Законами України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про запобігання корупції» та іншими актами законодавства України» [5].

В той же час, як вже зазначалось вище, Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» не містить положень, які б визначали повноваження або права органів Національної поліції, які цим же законом віднесені до державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю.

На сьогодні в Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» визначено лише повноваження (ст. 24) та права (ст. 25) Комітету Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією (якого вже з такою назвою не існує). Що стосується інших державних органів, що відповідно до ст. 5 цього ж закону входять до системи органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, то їх повноваження і досі залишаються невизначеними у Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю».

Враховуючи викладене вище вважаємо доцільним внести зміни до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» з метою приведення його норм до вимог Стратегії боротьби з організованою злочинністю. Для цього необхідно в статті 5 зазначеного Закону передбачити іншу систему органів, які здійснюють боротьбу з організованою

злочинністю і яка б передбачала розподіл цих державних органів за трьома напрямками: органи, основною функцією яких є боротьба з організованою злочинністю; органи, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій; органи, що сприяють боротьбі з організованою злочинністю, а також закріпити повноваження цих органів на законодавчому рівні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Стратегія боротьби з організованою злочинністю : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126-р. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України.*

URL :<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text>

2. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30 червня 1993 р. №3341–XII. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України.* URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>

3. План заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 850-р *Офіційний веб-портал Верховної Ради України.* URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-2022-%D1%80#Text>

4. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 №1150-IX *Офіційний веб-портал Верховної Ради України.* URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>

5. Про затвердження Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України : наказ Національної поліції України від 23.10.2019 № 1077 URL : <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/files.pdf>